

AQRAR ELM VƏ İNFORMASIYA-MƏSLƏHƏT XİDMƏTİ

C.M.TƏLAI

*Əkinçilik Elmi-Tədqiqat İnstitutu, AZ1098, Sovxoz №2, Pirşağı qəs., Bakı ş., Azərbaycan;
talai_akinchi@mail.ru*

AGRARIAN SCIENCE AND INFORMATION-CONSULTING SERVICE

J.M.TALAI

Research Institute of Crop Husbandry; talai_akinchi@mail.ru

The article provides comprehensive information on the basic principles of the development of agriculture, which plays a strategic role in ensuring the food security of the country, a concept that combines scientific support of the agro-industrial complex and the development of agricultural science, strategic directions of agricultural science, measures provided for in the 5th strategic goal of the strategic road map. It also sets out in detail the results of innovations, information and consulting services obtained within the framework of the strategic roadmap, their directions, goals and objectives, the role of information and network technologies. The role of information and consulting services in sustainable and effective activities of agricultural producers, assimilation and implementation of achievements of scientific and technological progress, innovative developments and best practices in rural development and improving the living standards of the population.

Açar sözlər: aqrar sektorun inkişaf prinsipləri, konsepsiya, strateji istiqamətlər, tədqiqat prioritetləri, strateji yol xəritəsi, innovasiya, informasiya-məsləhət xidməti, informasiya-şəbəkə texnologiyası

Ключевые слова: принципы развития аграрного сектора, концепция, стратегические направления, приоритеты исследований, стратегическая дорожная карта, инновация, информационно-консультационная служба, информационно-технологическая сеть

Keywords: principles of development of the agricultural sector, concept, strategic directions, research priorities, strategic road map, innovation, information and consulting service, information technology net

Azərbaycan Respublikası Aqrar Sənaye Kompleksinin qarşısında duran başlıca vəzifələrdən biri də rəqabətqabiliyyətli kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı və bu əsasda ölkə əhalisinin etibarlı şəkildə ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsidir. Odur ki, Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizlik strategiyası sözügedən strateji məqsədə nail olunmasına hədəflənmişdir. Bu strategiya özündə aqrar sektorun prioritet istiqamətlərini, milli təhlükəsizliyin və dövlətin uzunmüddətli perspektivdə davamlı inkişaf səviyyəsini şərtləndirən daxili və xarici siyasətini birləşdirir [1]. Azərbaycan Respublikasının ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsinin strateji məqsədi ölkə əhalisini keyfiyyətli və təhlükəsiz kənd təsərrüfatı məhsulları ilə təmin etməkdir. Bu strateji məqsəddən irəli gələn vəzifələrin həll edilməsində aqrar elmin rolu danılmazdır. Bu baxımdan aqrar sektorun aşağıdakı əsas prinsiplərini qeyd etmək olar:

- müxtəlif kənd təsərrüfatı məhsul növləri üzrə yerli istehsalın artırılmasının təmin edilməsi;
- ölkə əhalisinin rəşional istehlak normalarına uyğun olaraq qida məhsullarına əlçatanlığının təmin edilməsi;
- qida məhsullarının keyfiyyətinin və təhlükəsizliyinin təmin edilməsi.

Müasir dövrdə aqrar elmin gələcək inkişafı ilk növbədə rəqabətqabiliyyətli elmi-texniki məhsulun hazırlanması üçün prioritet olan fundamental və tətbiqi elmi-tədqiqatların dərinləşdirilməsini, eləcə də ölkənin Aqrar Sənaye Kompleksinin (ASK) davamlı inkişafına hədəflənən elmi işləmələrin istehsalatda tətbiq edilməsi prosesinə müsbət təsir edəcək elmi- inno-

vativ mexanizmlərin müəyyən edilməsini tələb edir. Bu isə uzun bir dövrü əhatə edəcək Azərbaycan Respublikasının Aqrar Sənaye Kompleksinin elmi təminatını və aqrar elmin inkişafını özündə birləşdirən konsepsiyanın hazırlanmasını labüd edir. Bu konsepsiya özündə aqrar elmin gələcək inkişafı üçün idarəetmə sisteminin və elmi-tədqiqat müəssisələri şəbəkəsinin təkmilləşdirilməsini, rəqabətqabiliyyətli elmi-texniki məhsulun işlənilib hazırlanması üçün fundamental və prioritet olan tətbiqi elmi-tədqiqatların dərinləşdirilməsini, ölkənin aqrar sektorunun səmərəli inkişafını təmin edən elmi işləmələrin nəticələrinin istehsalatda tətbiq edilməsini ehtiva etməlidir [2].

Son 15 ildə dünyada kənd təsərrüfatında baş verən böhranın sistemli şəkildə alması kənd təsərrüfatının ərzaq sektorunda istehsalın həcmində kəskin aşağı düşməsinə, milyon hektarlarla kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqların fitosanitar vəziyyətinin kəskin pisləşməsinə və ekoloji streslərə məruz qalmasına gətirib çıxarmışdır. Nəticədə torpaqların tədricən külək və su eroziyasına, şorlaşmaya məruz qalmasına, səhrələşmə prosesinin sürətlənməsinə, humusun miqdarının kəskin azalmasına səbəb olmuşdur. Bu proses qlobal iqlim dəyişmələri fonunda daha da sürətlənmiş, nəticədə deqradasiyaya məruz qalmış bu torpaqlarda bitkiçilik məhsullarının yetişdirilməsini qeyri mümkün etmişdir.

XXI əsr yüksək texnologiyalar əsridir. Məqsədyönlü şəkildə vahid ümumdünya iqtisadi və informasiya sistemi formalaşır. Bazar iqtisadiyyatı inkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsi göstərir ki, elm, elmitutumlu texnologiyalar, innovativ fəaliyyətlər bütün kənd təsərrüfatının başlanğıc hərəkətverici qüvvəsidir və kənd təsərrüfatında istehsalın həcmində artması əsasən elmi-texniki nailiyyətlərin reallaşması hesabına təmin olunur. Odur ki, kənd təsərrüfatının stabil olaraq gələcək sürətli inkişafı yeni bilgilərin formalaşması, aqrar elmi nailiyyətlərin tətbiqinin artırılması, onların aprobeasiyası və sənayedə, təsərrüfatda təsdiqi olmadan mümkün deyildir.

Bu gün aqrar sektorun tərəqqisi perspektivli elmitutumlu sahələrin inkişafı ilə bağlıdır. Kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalının artırılması elmi-tədqiqat müəssisələrində müasir texnologiyaların işlənilib hazırlanmasını və aqrar sektorda geniş tətbiq edilməsini labüd edir. Hazırlanacaq bu texnologiyaların əsasında yüksək keyfiyyətli məhsul istehsalı, resurslara qənaət etmə, ekoloji təhlükəsizlik, dünya bazarında rəqabətqabiliyyətlilik durmalıdır. Bu baxımdan sənaye texnologiyası yüksək məhsuldarlıqlı və resursmühafizəedici maşın və avadanlıqların istehsalını, yüksək məhsuldar sort və cinslərin yaradılmasını şərtləndirməlidir. Kənd təsərrüfatının bütün sahələrinin inkişafının iqtisadi əsaslandırılması istiqamətində tədqiqatların aparılmasına diqqət yetirilməsi də vacib məsələlərdən hesab olunur. Bu baxımdan iqtisadçı alimlər bitkiçilik, heyvandarlıq, emal sənayesi sahələrində elmi-texniki və innovasiya siyasətini özündə ehtiva edən istiqamətlərin işlənilib hazırlanmasında yaxından iştirak etməlidirlər. Bu isə öz növbəsində yeni texnologiyalara, müasir texniki vasitələrə, kənd təsərrüfatının intensiv adaptasiya sistemə, sosial-iqtisadi münasibətlərin mütərəqqi formalarına keçidi təmin etməlidir. Bitkiçilik və heyvandarlıq sahələrində elmi-texniki və innovasiya siyasəti özündə konkret kənd təsərrüfatı bitkilərinə, heyvan növlərinə tətbiq edilə biləcək perspektiv texnologiyaları, seleksiya metodlarını, gen mühəndisliyini, molekulyar genetikanı, mikrobiologiya və digər müvafiq vacib sahələri birləşdirməlidir [3; 4].

Aqrar elmin inkişafının strateji istiqamətləri "Elm haqqında" Azərbaycan Respublikası qanunu və digər qanunvericilik aktları ilə müəyyən edilməlidir. O, özündə fundamental elmləri, vacib tətbiqi tədqiqatları və layihələri, elm və texnologiyanın inkişaf etdirilməsi sahəsində dövlət tənzimlənməsinin təkmilləşdirilməsini, milli innovasiya sistemində formalaşdırılmasını, istifadə ediləcək elmi və elmi-texniki fəaliyyətlərin nəticələrinin səmərəliliyinin artırılmasını, bu sahədə

kadr potensialının və dünya elminə inteqrasiyasının gücləndirilməsini, elm və təhsilin inteqrasiyasını, beynəlxalq elmi-texniki əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsini ehtiva etməlidir [5].

Yuxarıda qeyd edilənləri əsas götürərək aqrar elmin inkişafına dair strateji istiqamətlərə aşağıdakılar daxil olmalıdır:

- fundamental elmlərin, ən vacib tətbiqi tədqiqat və işləmələrin inkişaf etdirilməsi;
- elm və texnologiyanın inkişafı sahəsində dövlət tənzimlənməsinin təkmilləşdirilməsi;
- milli innovasiya sisteminin formalaşdırılması;
- elmi və elmi-texniki fəaliyyətin nəticələrindən istifadənin səmərəliliyinin artırılması;
- elmi-texniki kompleksin kadr potensialının qorunması və inkişafı;
- elm və təhsilin inteqrasiyası;
- beynəlxalq elmi-texniki əməkdaşlığın inkişafı.

Sadalanın strateji istiqamətlərə uyğun olaraq hər il elmi-tədqiqat institutlarında kənd təsərrüfatının prioritet istiqamətlərinə və mövzu planlarına uyğun olaraq əsasən torpaqların münbitliyinin yaxşılaşdırılması, biomüxtəlifliyin qorunması, saxlanması və səmərəli istifadəsi, bitkiçilikdə və heyvandarlıqda yeni yüksək məhsuldar sort və cinslərin yaradılması, mütərəqqi texnologiyaların hazırlanması, səmərəli bitki mühafizəsi və baytarlıq xidmətləri tədbirlərinin işlənməsi, aqrar sahənin sosial-iqtisadi inkişaf mərhələlərinin öyrənilməsi və digər problemlərin həllinə dair fundamental və tətbiqi xarakterli tədqiqatlar aparılır. Elmi-tədqiqat müəssisələrində alınmış elmi nəticələrin fermer və digər təsərrüfatlarda tətbiqinin genişləndirilməsi istiqamətində tədbirlər də həyata keçirilir.

Aqrar sektorun davamlı inkişafı yeni biliklərə, innovasiyalara əsaslanmalıdır. Son on ildə bitkiçi-alimlər tərəfindən bitki genetik ehtiyatlarının səfərbər edilməsi və seleksiyada yeni metodlardan istifadəyə əsaslanan kənd təsərrüfatı bitkilərinin resurslara qənaət edən adaptiv ekoloji təhlükəsiz və iqtisadi səmərəli texnologiyalarla becərilməsi haqqında dəqiq təsəvvürlər yaranmışdır. Bütün bunlar bölgələrin torpaq-iqlim şəraitindən asılı olaraq məhsuldarlığı hektara 5-8 ton olan, biotik və abiotik stres amillərə kompleks davamlı yerli buğda sortlarının yaradılmasına imkan vermişdir. Bu isə elmi-tədqiqat institutlarında yeni yüksək məhsuldar dənli, dənli-paxlalı, tərəvəz, yem, kartof və sair bitki sort və hibridlərinin yaradılması istiqamətlərində molekulyar səviyyədə tədqiqatların aparılmasını ləğv edir. Bu gün tədqiqat müəssisələri qarşısında resurslardan differensiasiyalı şəkildə istifadə etməklə bitkilərin potensial məhsuldarlığını idarə edən yeni texnologiyaların işlənilməsi, mümkün qlobal və lokal iqlim dəyişmələri fonunda sort aqrotexnikasına dair tədqiqatların genişləndirilməsi, heyvandarlığı təmin edəcək zülalə görə balanslaşdırılmış yem rasionlarının hazırlanması kimi problemlərin həll edilməsi durmalıdır.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti tərəfindən 2016-cı il 6 dekabr tarixli Fərmanla təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına və emalına dair Strateji Yol Xəritəsi"ndə aqrar sahədə elm və təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi yolu ilə rəqabət qabiliyyətli kənd təsərrüfatı sektorunun formalaşdırılması strateji məqsədlərdən biri kimi qarşıya qoyulmuşdur. Bununla əlaqədar müəyyənləşdirilmiş "Kənd təsərrüfatı sahəsində elm, təhsil və informasiya-məsləhət xidmətləri sisteminin inkişaf etdirilməsi"yə dair 5-ci strateji hədəf çərçivəsində prioritet kimi kənd təsərrüfatında elmi-tədqiqatların aparılması və nəticələrin tətbiqi mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi məsələsinin nəzərə alınacağı, bu məqsədlə elmi-tədqiqat institutlarının maliyyələşmə mənbələrinin diversifikasiyası, aqrar sahə üzrə əqli mülkiyyət hüquqları ilə bağlı qanunvericilik bazasının hazırlanması, elmi-tədqiqat institutlarının maddi-texniki bazasının yaxşılaşdırılması və eləcə də beynəlxalq elmi-tədqiqat institutları ilə yerli elmi-tədqiqat institut-

larının əlaqələrinin dərinləşdirilməsi istiqamətində tədbirlərin görülməsi nəzərdə tutulmuşdur [6]. Bu baxımdan elmi-tədqiqat institutları bitkiçilik və heyvandarlıq sahələrində müştərək tədqiqatların, layihələrin icrasında, milli, regional, beynəlxalq konfrans və seminarların, ekspedisiyaların keçirilməsində, kadr hazırlığı sahələrində Beynəlxalq elmi mərkəz və institutlarla əməkdaşlığı gücləndirməlidir. Əkinçilik Elmi-Tədqiqat İnstitutu artıq 25 ildir ki, CIMMYT, ICARDA və sair beynəlxalq mərkəzlərlə dənli, dənli-paxlalı bitkilərin seleksiyası, kadr hazırlığı, müştərək milli və regional tədbirlərin keçirilməsində əməkdaşlıq edir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq Fərman və Sərəncamları ilə təsdiqlənmiş Strateji Yol Xəritəsi və Dövlət Proqramlarında təsbit olunmuş Tədbirlər Planları çərçivəsində elmi-tədqiqat institutlarının elmi təminatı və kadr potensialı yaxşılaşdırılmış, maddi-texniki bazaları gücləndirilmişdir. Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin əksər institutlarında fəaliyyət göstərən laboratoriyalar və istehsalla bağlı infrastruktur beynəlxalq standartlar səviyyəsində qurulmuşdur. Artıq institutlarda fəaliyyət göstərən laboratoriyalarda müxtəlif problemlər üzrə molekulyar səviyyədə tədqiqatlar aparılır. Həmçinin bu laboratoriyalar fermerlərə xidmət göstərir. Bu gün müasir infraquruluğa malik elmi-tədqiqat müəssisələrinin qarşısında ölkədə aqrar bölmənin davamlı inkişafı istiqamətində həll/olunmalı mühüm vəzifələr durur. Strateji Yol Xəritəsində və Dövlət Proqramlarında təsbit edilən Tədbirlər Planlarında aqrar elmlə bağlı irəli sürülən məsələlərin icrası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin elmi-tədqiqat institutlarında həyata keçirilir.

Müasir dövrdə bu vəzifələrin yerinə yetirilməsi ilk növbədə kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılara aqrar sektorun müxtəlif sahələri üzrə informasiya-məsləhət xidmətinin göstərilməsini təşkil etmək tələb olunur. Bu baxımdan informasiya-məsləhət xidməti kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarının təsərrüfat fəaliyyəti ilə bağlı meydana çıxacaq zəruri problemlərin vaxtında və keyfiyyətlə həll olunmasında, innovasiyaların və qabaqcıl təcrübələrin tətbiqində müstəsna rol oynayır. İnformasiya-məsləhət xidmətinin daha da inkişaf etdirilməsi aqrar sənaye kompleksinin bütün idarəetmə səviyyələrində tələb olunur. İnformasiya-məsləhət xidmətinin səmərəli fəaliyyəti ilə ilk növbədə kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçıları və eləcə də aqrar sənaye kompleksinin idarəetmə orqanları maraqlıdırlar. Beləki, aqrar sənaye kompleksinin bütün subyektlərinin əldə edəcəkləri səmərəli nəticələrin informasiya-məsləhət xidmətindən vaxtında alınacaq informasiyalardan, elm və texnikanın, qabaqcıl təcrübələrin nailiyyətlərinin tətbiqi yolu ilə aqrar siyasətin həyata keçirilməsindən asılıdır. Bu baxımdan informasiya-məsləhət xidməti aqrar sektorun bütün təsərrüfat subyektlərini, o cümlədən kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçıları və emalçıları elmi nailiyyətlər və qabaqcıl təcrübə barədə informasiya ilə təmin edən və onlara istehsalın təşkili, idarə olunması və texnologiyası, həmçinin digər zəruri məsələlərə dair məsləhətlər verən ixtisaslaşmış fəaliyyət növüdür. Odur ki, aqrar sektorda informasiya-məsləhət xidmətinin başlıca məqsədi kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarının davamlı və səmərəli fəaliyyəti, bu xidmətin köməyi ilə elmi-texniki tərəqqinin, innovativ işləmələrin və qabaqcıl təcrübənin nailiyyətlərinin mənimsənilməsi və tətbiqi əsasında kənd təsərrüfatının və kənd ərazilərinin inkişaf etdirilməsinə və əhalinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsinə nail olmaqdır [7–12]. Qarşıya qoyulan məqsədə nail olmaq üçün aşağıdakı istiqamətlər əsas götürülməlidir:

- informasiya-məsləhət xidmətinin köməyi ilə aqrar sənaye istehsalında yeni texnologiyaları, istehsal prosesinə yüksək ixtisaslı mütəxəssisləri cəlb etməklə kənd təsərrüfatı məhsul istehsalçılarının və aqrar sənaye kompleksinin digər strukturlarının rəqabətqabiliyyətli məhsul istehsalının artırılmasına nail olmaq;
- ölkənin aqrar sənaye kompleksində dövlət aqrar siyasəti və elmi-texniki tərəqqinin həyata

keçirilməsinin təmin edilməsi;

- aqrar sənaye istehsalında mülkiyyət formasından asılı olmayaraq aqrar sənaye kompleksinin təsərrüfat subyektlərinin elmi yeniliklər, innovativ işləmələr və qabaqcıl təcrübəyə dair məlumatlarla təmin edilməsi;
- aqrarsənaye kompleksində bazar münasibətlərinin inkişaf etdirilməsi və möhkəmləndirilməsi;
- informasiya-məsləhət xidmətinin ölkənin aqrar sənaye istehsalına inteqrasiyasının gücləndirilməsi [13].

Yuxarıda qeyd edilən məqsəd və istiqamətləri əsas götürərək informasiya-məsləhət xidmətinin qarşısında aşağıdakı vəzifələr durur:

- informasiya-məsləhət xidmətinin müxtəlif növləri və formalarından istifadə etməklə kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarının aqrar-sənaye istehsalının innovasiyalı texnologiyaları, qabaqcıl istehsalat təcrübəsi və mütərəqqi metodları sahəsində bilik səviyyəsini artırmaq və praktiki vərdişlərini təkmilləşdirməyə kömək etmək;
- kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarına müntəzəm olaraq əsas istiqamətlər üzrə göstəriləcək informasiya-məsləhət xidmətinin həcmi onların tələbatını ödəyəcək səviyyəyə çatdırmaq;
- kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarının informasiya-məsləhət xidmətindən istifadə imkanını əldə etməsi üçün ölkədə bu sistemi inkişaf etdirmək, rayon (şəhər) və ya regionlarda və kəndlərdə informasiya-məsləhət xidməti şəbəkəsi yaratmaq;
- kənd təsərrüfatı informasiya-məsləhət xidməti subyektlərinin kadr heyətini formalaşdırmaq, məsləhətçilərin daimi fəaliyyətdə olan hazırlıq, təkrar hazırlıq və təkmilləşdirilməsi sistemini təşkil etmək;
- kənd təsərrüfatı informasiya-məsləhət xidməti fəaliyyətinin forma və metodlarını, o cümlədən aqrar-sənaye idarəetmə orqanları, elm və təhsil müəssisələri ilə qarşılıqlı əlaqəni təkmilləşdirmək, məsləhət xidmətinin keyfiyyətini və səmərəliliyini artırmaq;
- kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarına məhsulların marketinqi, o cümlədən daxili və xarici bazarlara çıxış qaydalarını mənimsəməkdə köməklik göstərmək, kənd təsərrüfatı məhsullarına cari və gözlənilən tələbat və qiymətlər barədə məlumatlar əldə edib yaymaq;
- kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarına istehsalın təşkili və idarə edilməsi, aqrar sənaye istehsalı, biznes-planlaşdırma, mühasibat uçotu, qanunvericilik və dövlət dəstəyinin əldə edilməsi sahələrində səmərəli texnologiyaların tətbiqi üzrə informasiya-məsləhət xidməti göstərmək;
- kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarının istehsal xərclərinin azaldılmasına istiqamətlənmiş innovasiya və qabaqcıl təcrübənin mənimsənilməsində iştirak etmək;
- səlahiyyətli orqanlarla birgə ölkədə dövlət siyasətinin həyata keçirilməsində iştirak etmək.

Azərbaycan Respublikasında informasiya-məsləhət xidmətinin inkişaf etdirilməsi üçün aşağıdakı zəruri tədbirlərin həyata keçirilməsi tələb olunur:

- respublika informasiya-məsləhət xidməti ilə sıxı qarşılıqlı əlaqədə olan və özündə regional və rayon strukturlarını birləşdirən vahid bir sistemin formalaşdırılması;
- informasiya-məsləhət xidmətinin inkişafına hədəflənən lokal və regional məqsədli proqram və layihələrin işlənilib hazırlanması, qəbul edilməsi;

- regional informasiya-məsləhət xidmətlərinin elmi-tədqiqat institutları, təhsil müəssisələri, aqrar sənaye kompleksinin idarəetmə orqanları, kənd təsərrüfatı məhsul istehsalçıları ilə birgə əməkdaşlıqda innovativ işləmələrin, qabaqcıl təcrübənin mənimsənilməsinə nail olmaq, aqrar sənaye istehsalının və kənd yerlərinin davamlı inkişafına hədəflənən proqramların işlənilib hazırlanması və həyata keçirilməsi;
- informasiya-məsləhət xidmətlərinə büdcə və büdcədən kənar mənbələr hesabına səmərəli dövlət dəstəyinin həyata keçirilməsi.

İnformasiya-məsləhət xidmətlərinin formalaşmasında və inkişaf etdirilməsində bir sıra amillər, o cümlədən təbii şərait, sosial-iqtisadi amillər, aqrar sənaye istehsalının idarə edilməsi və xidmət göstərilməsi, kəndlilərin mentaliteti, kənd və elmi-təhsil potensialı ilə təmin edilmə səviyyəsi, innovativ fəallıq nəzərə alınmalıdır.

Elmi-texniki nailiyyətlər, hüquqi və iqtisadi informasiyalar ixtisaslaşmasından və istehsal etdiyi məhsulun həcmindən asılı olmayaraq kənd təsərrüfatı məhsul istehsalçılarına eyni dərəcədə vacibdir. Vaxtında verilən informasiyalar kənd təsərrüfatı məhsul istehsalçılarına davamlı məhsul istehsalı imkanını verir. Hal-hazırda potensial istehlakçılara, ilk növbədə kənd təsərrüfatı məhsul istehsalçılarına aqrar elmə dair informasiyaların operativ olaraq çatdırılması tələb olunur. Bu işdə yalnız internetin müasir informasiya-şəbəkə texnologiyası köməyə gələ bilər. Bunun üçün informasiya-məsləhət xidməti fəaliyyəti ilə məşğul olan strukturların müasir rabitə vasitələri, kompüter texnikası və xüsusi proqramlarla təmin edilməsi tələb olunur. İnformasiya-məsləhət xidməti ilə məşğul olan hər bir subyektin özünün veb-saytı olmalı və burada özü haqqında, məsləhətçilərin siyahısı, xidmətlər, nəşrlər, müvafiq elektron kitabxana, normativ-hüquqi və dövlət dəstəyi, kreditləşmə, subsidiyalaşmaya dair müxtəlif məlumat bazaları, innovasiyalar, metodiki tövsiyələr, keçiriləcək sərğilər, seminarlar, yarmarkalar və s. haqqında məlumatlar yer almalıdır. Veb-sayt kənd təsərrüfatı məhsul istehsalçılarına məlumatların operativ çatdırılmasında, real vaxt rejimində məsləhətlərin verilməsində, məqalələr, elmi işləmələr, qiymətlər və hüquqi informasiyaların, məhsulun alqı-satqısına dair elanların yerləşdirilməsində, video konfransların keçirilməsində, distant təhsildə böyük rol oynaya bilər. Regionlardakı informasiya-məsləhət xidmətləri informasiya-analitik fəaliyyətlərlə də məşğul ola bilərlər. Onlar təmsil olunduğu regionda əhalinin alternativ məşğuliyyət növləri, xüsusən də aqro-turizmin təşkilinə dair informasiyaları veb-saytda yerləşdirə bilər. Ümumiyyətlə, veb-saytın fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması üçün (veb-saytın strukturu və menyusu, menyu sisteminin iyerarxiyası, sayt naviqasiyası, saytda materialın axtarışı) informasiya-məsləhət xidməti üçün informasiya-məsləhət fəaliyyətinin bütün tərəflərini özündə ehtiva edən tipik bir veb-saytın yaradılması tələb olunur. Bu da informasiya-məsləhət xidməti subyektlərinin maliyyə xərclərinin azaldılmasına, o cümlədən kənd təsərrüfatı məhsul istehsalçılarına lazımi məlumatların əldə edilməsi üçün girişi sadələşdirmiş olar [14; 15].

Beləliklə, kənd təsərrüfatının davamlı inkişafı, müasir çağırışların cavablandırılması üçün elmi-tədqiqat institutlarında icra olunan və multidissiplinar əsaslara söykənən fundamental-nəzəri və tətbiqi xarakterli elmi mövzular prioritetliyə əsaslanmalı və bu əsasda rəqabətqabiliyyətli elmi-texniki məhsulun hazırlanmasına, tətbiqinə və yayımına yönəlməlidir. Bu işdə informasiya-məsləhət xidmətinin rolu böyükdür. Aqrar sənaye kompleksində informasiya-məsləhət xidmətinin səmərəliliyinin artırılması üçün informasiya-məsləhət xidməti sahəsində yüksək ixtisaslı kadrların hazırlanması işinin sürətləndirilməsini, regional və rayon səviyyələrində informasiya-məsləhət subyektli şəbəkələrinin inkişaf etdirilməsini, innovativ işləmələrə dair informasiya bazasının formalaşdırılması üçün elmi-tədqiqat institutları, təhsil müəssisələri və digər müvafiq strukturlarla

qarşılıqlı əməkdaşlığın gücləndirilməsini, bu sahədə xüsusi tip veb-saytın işlənilib hazırlanmasını və tətbiqini tələb edir. İnformasiya-məsləhət xidmətinin gələcəkdə fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi aqrar sektorun davamlı inkişafına təkan verəcək və bu da öz növbəsində ölkə iqtisadiyyatının güclənməsində və ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsində müstəsna rol oynayacaqdır. Bütün bunlar bizə kənd təsərrüfatında məhsuldarlığın, istehsal olunan məhsulun həcminin və keyfiyyətinin artırılmasına, təbii resurslardan daha səmərəli istifadəyə, iqlim dəyişmələrinin kənd təsərrüfatına mənfi təsirinin minimallaşdırılmasına imkan verəcəkdir.

Ədəbiyyat

1. Ушачев И.Г., Панцов А.Г., Долгушкин Н.К. и др. Стратегические направления развития сельского хозяйства России в условиях углубления интеграции в ЕАЭС. Москва, 2017. 47 с.
2. О концепции развития аграрной науки и научного обеспечения АПК России до 2025 года. МСХ Российской Федерации. Приказ от 25 июня 2007 года, № 342. 20 с.
3. Təlai C.M. Aqrar elmin strateji inkişaf istiqamətləri və Əkinçilik Elmi-Tədqiqat İnstitutunun 2025-ci ilə kimi hədəfləri // ƏETİ-nin elmi əsərləri məcmuəsi. Bakı: "Müəllim" nəşriyyatı, 2019, cild 1(30), №1, s. 9-15.
4. Пшихачев С.М. Роль аграрной науки в обеспечении сельского развития / ВИАПИ им. А.А.Никонова // Никоновские чтения, 2016, № 21, с. 89-92.
5. Романенко Г.А. Роль аграрной науки в реализации государственной программы развития сельского хозяйства // Аграрный Вест. Урала, 2010, №2(68), с. 11-12.
6. "Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına və emalına dair Strateji Yol Xəritəsi". Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli Fərmanı. 177 s.
7. Муратова Л.Г. Роль информационно-консультационной службы в обеспечении продовольственной безопасности / ВИАПИ им. А.А.Никонова // Никоновские чтения, 2014, № 19, с. 222-224.
8. Using agricultural consultants in your farming enterprise. Researching Capacity Building in Rural Australia. A users guide for farm business managers, July 2007, pub. №07/103, project №RRE-3A, 14p.
9. Иванова Е.В. Информационно-консультационное обеспечение управления устойчивым развитием сельского хозяйства северного региона // Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз, 2012, № 4(22), с. 174-188.
10. Аскеров П.Ф. Организация информационно-консультационной службы как важнейшее условие развития АПК России // Дис. ... канд. экон. наук., 2003. 157с.
11. Хмельницкая З.Б., Золотухин С.Ю. Целесообразность и необходимость создания системы информационно-консультационной службы в сельском хозяйстве в условиях присоединения России к ВТО // Мат-ы V междунар. науч.-практ. конф. «Интеграция России в мировую экономику: новые парадигмы экономической культуры». Екатеринбург, 2011, с. 330-336.
12. Пшихачев С.М. Опыт функционирования системы экстеншн США ориентир для сельского хозяйства России // Образование, наука и производство, 2014, №1, с. 30-41.
13. Закон «Об информационно-консультационной службе агропромышленного комплекса Краснодарского края». Принят Законодательным Собранием Краснодарского края 26 мая 2010 года, 9 с.
14. Меденников В.И., Сальников С.Г., Муратова Л.Г. и др. Отчет о НИР «Мониторинг состояния и объемов информационных ресурсов информационно-консультационной службы АПК в интернет-пространстве» / ВИАПИ им.А.А.Никонова. Россельхозакадемия, 2012, 154 с.
15. Minal Sawant, Rajesh Urkude, Sandip Jawale. Organized data and information for efficacious agriculture using PRIDE™ Model. International Food and Agribusiness Management Review, Special Issue, vol.19 Issue A, 2016, p.115-130.

AQRAR ELM VƏ İNFORMASIYA-MƏSLƏHƏT XİDMƏTİ

C.M.TƏLAI

Əkinçilik Elmi-Tədqiqat İnstitutu; talai_akinchi@mail.ru

Məqalədə ölkənin ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsində strateji rol oynayan kənd təsərrüfatının inkişafının əsas prinsipləri, aqrar sənaye kompleksinin elmi təminatını və aqrar elmin inkişafını özündə birləşdirən konsepsiya, aqrar elmin strateji istiqamətləri, strateji yol xəritəsinin 5-ci strateji hədəfi çərçivəsində görülməsi nəzərdə tutulan tədbirlər, icrasından əldə olunan nəticələr, innovasiyalar, informasiya-məsləhət xidməti, onların istiqamətləri, məqsəd və vəzifələri, informasiya-şəbəkə texnologiyasının rolu, inkişaf istiqamətləri haqqında ətraflı məlumatlar verilmişdir. Burada informasiya-məsləhət xidmətinin kənd təsərrüfatı məhsul istehsalçılarının davamlı və səmərəli fəaliyyətində, elmi-texniki tərəqqinin, innovativ işləmələrin və qabaqcıl təcrübələrin nailiyyətlərinin mənimsənilməsi və tətbiqi əsasında kənd təsərrüfatının, kənd yerlərinin inkişaf etdirilməsinə və əhalinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsində rolu ətraflı işıqlandırılmışdır.

АГРАРНАЯ НАУКА И ИНФОРМАЦИОННО-КОНСУЛЬТАЦИОННАЯ СЛУЖБА

Дж.М.ТАЛАИ

Научно-Исследовательский Институт Земледелия; talai_akinchi@mail.ru

В статье дано всесторонняя информации об основных принципах развития сельского хозяйства, играющего стратегическую роль в обеспечении продовольственной безопасности страны, о концепции, сочетающей в себе научную поддержку агропромышленного комплекса и развитие аграрной науки, стратегические направления аграрной науки, мерах предусмотренных в рамках 5-й стратегической цели стратегической дорожной карты. А также подробно изложены результаты полученные в рамках стратегической дорожной карты, инновациях, информационно-консультационных услугах, их направлениях, цели и задачи, роль информационно-сетевых технологий. Освещена роль информационно-консультационной службы в устойчивом и эффективном деятельности сельскохозяйственных товаропроизводителей, усвоении и внедрении достижений научно-технического прогресса, инновативных разработок и передовых опытов в развития сельской местности и повышения уровня жизни населения.